

АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ ПО ИКОНОМИКА

МАРИЯ МИЛОШ ЛУКИЧ

УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО НА СЪРБИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор” по научна специалност
„Организация и управление на производството”

Пловдив, 2020 г.

АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ ПО ИКОНОМИКА

МАРИЯ МИЛОШ ЛУКИЧ

УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО НА СЪРБИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор” по научна специалност
„Организация и управление на производството”

Научен ръководител: проф. д-р Стела Тодорова

Рецензенти:

.....
.....

Пловдив, 2020 г.

Дисертационният труд се състои от 167 страници. В него са използвани 19 фигури, 32 таблици. В дисертационния труд са цитирани 92 литературни източника.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на разширено заседание на катедра "Мениджмънт и маркетинг" при Икономическия факултет на Аграрния Университет гр. Пловдив

Дисертантът е докторант в същата катедра.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 2019 г. от часа в зала..... на Факултета по икономика на АУ-Пловдив

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност и мотиви за избор на темата

Застраховането на животновъдната дейност през последните години все повече се превръща във важен фактор за постигане на устойчиво управление на този вид бизнес дейност. Животновъдството се характеризира като бизнес върху който оказват влияние множество фактори. Една част от тези фактори (наречени форсмажорни обстоятелства) не подлежат на контрол от страна на стопанина. Тези фактори са източник на риск за дейността на животновъдните стопанства и те са: производствен риск, природно-климатичен риск, риск от човешкия фактор, пазарен риск. Всички тези фактори (източници) на риск изискват стопанина да управлява риска, процес свързан с разходи и усилия гарантиращи бизнес успех. Природно-климатичния фактор е един от факторите, които не може да бъде контролиран и самото негово наличие изисква земеделските култури и животни в стопанството да се застраховат.

Животновъдната застраховка принадлежи към групата на земеделските застраховки. Застрахователни компании, които се занимават с общо застраховане, предлагат този вид застрахователна услуга. В Република Сърбия, пазарът на застраховки на добитък не е добре развит. Като цяло, много малък брой от земеделските стопанства се решават да сключват застрахователни договори през стопанската година. Множество са факторите, които определят вземането на това решение като: недостатъчен оборотен капитал; ниско доверие към застрахователната услуга; неиска информираност за пазараните тенденции при застраховането и др.

Всички тези обстоятелства, определят актуалността на темата на дисертационното изследване.

2. Концептуална теза на дисертационния труд

В настоящото дисертационно изследване се защитава тезата, че застрахователните компании в Сърбия, чрез диверсификация на своите услуги могат да мотивират земеделските стопани да застраховат своя животновъден бизнес.

3. Предмет и обект на изследване

Предмет на изследване е застрахователната услуга, предназначена за селскостопански животни.

Обект на изследване са животновъдните стопанства, които са регистрирани на територията на Република Сърбия.

4. Цел и изследователски задачи

Основната цел на дисертационното изследване е да се анализират факторите, които определят вълното търсене на застрахователна услуга в животновъдния сектор и да се предложат насоки за подобряване на този вид услуга.

С оглед постигане на поставената основна цел се решават следните изследователски задачи:

- Изяснява се същността на застрахователната услуга в сектора;
- Разработва се методика за анализ и оценка на влиянието на факторите, определящи търсенето на застрахователни услуги в сектора;
- Анализират се факторите, определящи търсенето на застрахователни услуги в сектора;

- Анализира се удовлетвореността на клиентите и се предлагат насоки за подобряване на застрахователната услуга в сектора.

5. Изследователски хипотези

В дисертационния труд се тестват следните изследователски хипотези, чрез които се търси доказване (или отхвърляне) на основната тези:

(H-1): застрахователната услуга осигурява финансова защита срещу различни рискове, характерни за животновъдството.

(H-2): търсенето на застрахователна услуга налага да се хармонизират националните разпоредби за защита на селскостопанските животни с нормативната уредба на Европейския съюз.

(H-3): Държавата трябва да осигури финансова помощ, когато става въпрос за застраховка на селскостопанските животни чрез различни субсидии и данъчни облекчения за земеделските производители.

(H-4): Земеделските производители трябва да се обедят, че те могат да се възползват в голяма степен при застраховка на селскостопанските животни изразена в намаляване на вредите, причинени от всяка форма на загуба.

(H-5): С влизането на чуждестранни застрахователи, нивото на качество на застрахователни услуги, предлагани в сектора се повишава и се създават условия за по-нататъшно либерализиране на пазара.

(H-6): Диверсификацията на застрахователните услуги на застрахователните компании допринася положително въздействие върху по-нататъшното развитие на застрахователния пазар в Република Сърбия и допринася за неговото ускорено хармонизиране с пазара на Европейския съюз.

6. Подходи на изследването

В настоящото изследване, дедуктивния подход се възприема като основен при анализа и оценката на факторите, определящи търсенето на застрахователна услуга в сектора.

За доказване на концептуалната теза в процеса на изследване се използват следните методи: системен анализ; сравнителен анализ; графичен анализ; статистическите методи – дескриптивна статистика и метода на линейната регресия.

При обработката на емпиричната информация е използван специализираният програмен продукт SPSS и статистически пакет на MS Excel.

7. Основни литературни и информационни източници

Дисертационният труд е разработен, като са използвани: 93 броя научни публикации и трудове на автори; закони и нормативни актове на Република Сърбия, информационни бюлетени на организации на застрахователи както и отчети на Комисията по финансов контрол на Република Сърбия и на Министерството на финансите на Република Сърбия.

Емпирична информация за изследването е осигурена и от извадкови анкетни проучвания и дълбочинни интервюта, проведени на ниво земеделско стопанство по изготвени от автора анкетни карти.

8. Обем и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е изложен във въведение, три глави и заключение, разположени на 174 страници, използвана литература и приложения. Изследването е онагледено с 19 фигури и 32 таблици.

6. Съдържание на дисертационния труд

В уводната част на дисертационния труд се разяснява същността на застраховането на селскостопански животни, както се и дефинират някои основни понятия и определение за този вид услуга. В тази част на дисертационния труд е представена методиката на изследването, хипотези, основните променливи на изследването и обосновка на изследването.

В „Първа“ глава на дисертационния труд се разглеждат специфичните особености на селскостопанската застраховка като цяло, обръща се внимание на определението за застраховка в селскостопанския сектор, видовете застраховки, видовете рискове, както и състоянието на пазара на земеделските застраховки в Република Сърбия.

Във „Втора“ глава на дисертационния труд се анализират факторите, определящи спецификата на застраховките на селскостопански животни, както и всички въпроси, свързани с осигуряване, предмета на застраховане, застраховки, продължителността, държавни политики, рисковете и проблемите на застраховката на селскостопанските животни, допълнителното осигуряване и превантивните мерки.

В „Трета“ глава на дисертационния труд се анализират факторите, определящи търсенето на застрахователни услуги в животновъдния сектор на Република Сърбия и в света. Анализира се сегашното състояние на пазара, както и се търси чрез приложението на статистически методи потвърждение на представените изследователски хипотези.

Глава Първа. Застрахователната услуга в животновъдния сектор

Застраховането е продукт на пазарната икономика, което означава, че основната предпоставка за неговото възникване е развитието на пазарната икономика. Развитието на застрахователния пазар не би било възможно в условията на една монополна икономика, където няма конкуренция, която да насърчава и стимулира неговото усъвършенстване и модернизирание. Конкуренцията е основният стимул, който позволява максимално задоволяване на нуждите на клиентите на дружествата в сферата на застраховането. Всичко това означава, че наличието на конкуренция, позволява развитието на застрахователния бизнес и стимулира появата на нови застрахователни услуги и продукти, с което се формира и развива цялостна застрахователна система или застрахователен пазар.

При разглеждането на модела на застрахователния пазар в страната е необходими на първо място да изясним понятията „пазар“ и „застрахователен пазар“. Според Прайд и Феръл, пазарът може да се определи като „съвкупност от хора, които като индивиди и организации имат потребности от продукт в определен продуктов клас и които имат способност, желание и власт да купят тази стока.“

Застрахователният пазар от своя страна представлява съвкупност от лица, които като индивиди и организации имат потребност от застрахователни услуги, притежават способността и възможността, желанието и правото да закупят тази стока.

В същото време обаче, за да може дадена общност да се разглежда като пазар, то тя трябва да отговаря на някои основни условия, т.е. да притежава определени характеристики. Това са:

- Наличие на **потребност** от определена застрахователна услуга. Тази потребност може да възникне в случаите на собственост на МПС, жилище, техника, търговско дружество и др., които крият риск за притежателя и стимулират желанието му за сключване на застраховка на притежаваното от него.

- **Желание**, което на практика представлява превръщане на потребността от застраховане в осъзнато чувство, което мотивира поведението на лицето за предприемане на едно или друго действие да се придобие определена застраховка.

- **Способност** - тя се тълкува като способност на лицето да придобие определена застраховка и тази способност се определя от покупателните възможности на лицето.

- Необходимо е също така и наличието на **правосубектност**, т.е. лицето трябва да има законово право на застраховка.

Застрахователният пазар може да се разглежда като икономическо поле, на което основни движещи сили са търсенето и предлагането на застрахователна защита. Именно тази застрахователна защита се разглежда като благо, което се получава при определена цена. Цената на застрахователната защита е застрахователната вноска, която потребителят на застрахователна защита е готов да заплати, за да придобие определени права. В този смисъл, трябва да определим, че застрахователните отношения са част от икономическите отношения, което означава, че принципите, при които се изгражда и функционира застрахователния пазар са конкретизация на общите принципи на застрахователния пазар.

От своя характер, застрахователния пазар може да се раздели на следните няколко вида:

- *международен застрахователен пазар,*
- *регионални застрахователни пазари;*
- *национални застрахователни пазари.*

Условията за работа на регионалния застрахователен пазар се различават съществено от условията за работа на националните застрахователни пазари. Можем да разгледаме застрахователния пазар в следната последователност в зависимост от обхвата му: на първо ниво се намира *застрахователната борса*; следва националният *застрахователен пазар*; третото ниво е *регионалният застрахователен пазар*, след това *международният застрахователен пазар*. В рамките на последния се формират локални застрахователни пазари - африкански, азиатски, европейски, Лойдов застрахователен пазар и др.

Застрахователният пазар се характеризира с няколко особености:

1/ На първо място, всяко застрахователно дружество е отговорно за своите решения и действия;

2/ На второ място трябва да се каже, че всяко застрахователно дружество само решава каква застрахователна защита да предлага и кои клиенти да обслужва;

3/ На трето място, субектите на застрахователния пазар имат свободата сами да решават дали да се застраховат и как да се застраховат.

Всичко това обособява една от основните характеристики на застраховането-принципът на доброволност при сключването на застрахователни сделки. Разбира се има и някои изключения, които са характерни при определени застраховки. Такава застраховка в България е „Гражданска отговорност“ за водачите на МПС.

Задължителността на този вид застраховка идва от това, че чрез нея се гарантират интересите на трети лица, но застрахованият е свободен да избере застрахователното дружество, с което ще сключи застрахователен договор, а евентуално и условията, залегнали в договора.

Принципът за свобода на застрахователните дружества и на техните клиенти създава благоприятни условия за най-доброто приспособяване на застрахователната услуга към икономическите им интереси. На пазара всеки субект, независимо от това дали става дума за застрахователно дружество или за негов клиент, защитава позиции, отговарящи на целите, които си е поставил.

Тук трябва да кажем, че на застрахователния пазар се срещат личните интереси на застрахователите и на застрахователните клиенти. Тези интереси се характеризират с противоположност, тъй като от една страна, застрахованите търсят такава застрахователна услуга, която да задоволява най-добре техните индивидуални потребности във връзка със сигурността, а застрахователите се стремят да получат застрахователната услуга по възможност на по-ниска цена. Застрахованите лица, т.е. клиентите търсят както подходящи условия, при които се сключват застрахователните договори, така и за цената на застрахованата услуга. Всичко това формира две различни страни на пазара на застрахователни услуги и става предпоставка за появата на конкуренцията между участниците на този пазар. Именно конкуренцията определя максималната граница на цената, по която може да се пласира застрахователната услуга.

Много важно на пазара на застрахователни услуги е застрахованият да спазва правилото, според което „неговата потребност от застрахователна защита да бъде по-голяма от цената, платена за застрахователната услуга”. Ролята на конкуренцията тук е много голяма, тъй като тя не допуска искането на безкрайно намаляване на застрахователната премия.

В същото време, на пазара на застрахователни услуги, много важна е и ролята на застрахователните дружества, тъй като без тях не би имало и застраховки. Застрахователните дружества също предлагат застрахователна услуга с определено количество и цена, защитавайки собствените си интереси. Целта тук е да се предлага дадена застрахователна услуга, така че застрахователите също да получат определена изгода от това предлагане. На пазара на застрахователни услуги съществува и конкуренция между самите застрахователи. Крайният резултат от тази конкуренция се изразява във формирането на долната граница на цената, по която се предлага застрахователната услуга.

В резултат от конкуренцията на пазара, стандарта на живот на обществото и други фактори се формира и цената на застрахователната услуга. Обикновено тя се движи между минималната /долна/ граница на цената, формирана при конкуренцията между застрахователите, и максималната /горна/ граница на цената, определена при конкуренцията между застрахованите за получаване на застрахователната услуга. Цената, определена на пазара, по която се пласира застрахователната услуга, важи за всички застрахователни дружества, конкуриращи се за определена група обекти или субекти, потенциални кандидати за застраховане. Тази пазарна цена в никакъв случай не е равна на действителната цена, по която отделните застрахователни дружества предлагат и пласират застрахователната услуга. Отклоненията на индивидуалната цена на застрахователната услуга от пазарната има за последица формиране на печалба или

загуба в застрахователните дружества. Обяснението е, че застрахователното дружество изгражда своята дейност на базата на еквивалентния принцип. Става дума за един чисто теоретичен принцип, който се прилага при калкулирането на застрахователната премия. Съгласно този принцип плащанията на всички участници в застрахователната съвкупност и на застрахователното дружество трябва да бъдат равни. Когато пазарната цена на застрахователната услуга е по-висока от индивидуалната /определена според еквивалентния принцип/ цена, това означава, че застрахователят пласира своята "стока" на по-високи цени, т.е. еквивалентното равенство е нарушено. То събира застрахователни вноски, по-високи от необходимото. Реализира се печалба, поради по-ниска калкулативна цена на застрахователната услуга в сравнение с пазарната цена. Обратен е случаят, когато пазарната цена е по-ниска от калкулативната цена, определена от застрахователното дружество. В този случай еквивалентното равенство се нарушава във вреда на застрахователното дружество. Така е, защото събираната застрахователна премия е по-ниска от необходимата, а следователно плащанията на застрахователя превишават неговите постъпления. Резултатът е: загуба за застрахователното дружество.

Интересите на двете страни по отношение на застрахователната услуга са разнородни. С повишаването на цената на застрахователната услуга, изразена чрез застрахователната вноска, предлаганият е склонен да разнообрази и увеличи количеството на предлаганите от него услуги. В същото време, поведението на застрахованите е точно обратното. Намалването а цената на услугата се съпровожда моментално с увеличение на търсенето на застрахователни услуги.

Най-добрият и изгоден вариант е този, при който, застрахователите пласират своята услуга по такъв начин, че с приходите успяват да постигнат целите си. Това правило е равносилно и за застрахованите. При идеалния случай те трябва да купят такава застрахователна услуга, която при подходяща цена да задоволява техните потребности с оглед на изпълнението на плановите цели. Когато субектите са взаимно удовлетворени, може да се твърди, че е налице добре балансиран пазар.

Конкуренцията на пазара на застрахователни услуги не е единствено между застрахователите или между застрахователи и застраховани, това пазарно явление е характерно и за отношенията на застрахователите с други пазарни субекти - това са производители на материални и нематериални блага и на услуги. Тук се отнасят различни банкови институции, институции в областта на социалното дело и др.

Конкурентите на пазара на застрахователните дружества могат да се обособят в следните групи:

- **Кредитни институции** - кредитните институции са конкуренти на застрахователните дружества, в случай, че при разработването на концепцията за сигурност потребителят предпочита да спести застрахователната вноска, като разчита, че при настъпването на риска може да ползва банков кредит. Предпочитанията на клиентите към кредитните институции се формират, когато възникне съмнение относно платежоспособността на застрахователното дружество; когато цената на застрахователната услуга е висока; когато са налице неизгодни застрахователни условия; когато е регистрирана липса на застрахователна услуга, адекватна на потребностите от нея и още много др.

- **Спестовни институции** - те също могат да се разглеждат като конкуренти на застрахователите. Тази конкуренция засяга само онези застрахователи,

които практикуват застраховки, съдържащи спестовен елемент. Спестовните институти са конкуренти на застрахователите, когато, лихвата, която те одобряват на своите клиенти, е значително по-висока от лихвата, признавана от застрахователните дружества на застрахованите. В този случай средствата се насочват от застрахователните дружества към спестовните институти. Като практическа последица от това обаче застраховките със спестовен елемент губят своята актуалност. Начинът застрахователите да се справят с тази ситуация е да се ориентират към застраховки с подчертан рисков елемент (чисто рисково застраховане или комбинация на рисково застраховане и застраховка "Злополука"). Те обаче в повечето случаи са на много ниски цени и затова не се предпочитат от застрахователните дружества. Другият начин е средствата на застрахователите да се инвестират така, че да осигуряват висок приход от лихва. По този начин застрахователят ще бъде в състояние да одобри на застрахованите лихва, различаваща се малко от лихвите, които спестовните институти биха им предложили. Изводът от всичко това, че е ефективното управление, осигуряващо добра инвестиционна дейност на застрахователното дружество го прави конкурентоспособно на пазара.

- **Самозастраховане** - самозастраховането също може да се разглежда като конкуренция на застрахователните дружества. Проблемът "самозастраховане или застраховане" придобива важно значение, след като на преден план излезе въпросът за управлението на риска във фирмите. Основната идея на управлението на риска е с помощта на минимални разходи да се достигне такава степен на сигурност във фирмата, която да гарантира изпълнението на плановете ѝ цели. Именно поради тази причина фирмите са принудени да избират между застраховане и самозастраховане или да комбинират двата метода за въздействие върху последиците от настъпването на риска, така че да се удовлетвори основното изискване на управлението на риска.

Предпочитанията към самозастраховането могат да се търсят в основното му предимство- да осигури спестяване на застрахователната премия. В същото време застраховането срещу сравнително ниска вноска дава гаранция за възможни големи загуби при възникване на застрахователния риск. Всичко това позволява да кажем, че самозастраховането конкурира успешно застраховането:

- когато загубите са малки и могат да се компенсират без проблеми за сметка на собствени средства, оборотни средства или спестявания; застрахователната услуга е скъпа;
- в случаите на наличие на възможност за ползване на изгоден банков кредит;
- при липса на адекватност между предлаганата застрахователна услуга и потребностите от нея.

Всичко това позволява в много случаи самозастраховането да се развива за сметка на застраховането именно поради това, че застрахователите не са в състояние да удовлетворят всички изисквания на своите клиенти. В такъв случай клиентите са принудени не само сами да покриват възможните загуби, но и да потърсят начин за разпределяне на тези загуби и върху други субекти. Именно това е причината за създаването на т. нар. „каптиви”, които започват да работят като конкуренти на професионалните застрахователи. Каптивът може да се разглежда като

застрахователно дружество, което се основава или закупува от друга, незастрахователна фирма. Към момента са познати два типа каптиви:

1. Застрахователно дружество, занимаващо се само с рисковете на фирмата, която го притежава;

2. Каптив, който поема рисковете, които нямат нищо с фирмата майка.

Освен, че се стреми към удовлетворяване на потребностите на фирмите от застраховане каптивът има за цел и да запази застрахователната вноска, която би се отстъпила на застрахователя при сключване на традиционните застрахователни договори, като по този начин се оказва и силно влияние върху поведението на професионалните застрахователи.

- **Производители на стопански блага**- тази група също може да се разглежда като конкурент на застрахователите, тъй като парите на клиентите се разпределят между потребността на сигурност, от качеството и цената на застрахователната услуга, от финансовите възможности на клиентите. Това определя силната зависимост на търсенето и характера на сключените застраховки от стандарта на живот и покупателната способност на хората. При ниски доходи ще има слабо търсене на застрахователни услуги, а при високи доходи това търсене ще се увеличава.

Застрахователни продукти и услуги

Централно място в застрахователните отношения заема **застрахователният продукт**. Той е особен вид услуга, която значително се отличава от останалите стоки и традиционните услуги на пазара. Основната разлика тук идва от това, че застрахователния продукт се потребява единствено при проявлението на определен риск, за който предварително застрахованото лице е заплатило застрахователна вноска. Основните характеристики на застрахователния продукт, които го отличават от другите продукти на пазара са:

- застрахователната услуга няма субстанция,
- застрахователната услуга няма вид и форма,
- застрахователната услуга няма знак за качество.

Всички тези характеристики отличават застрахователния продукт от другите материално-веществени продукти. Тя не би могла да се определи с физически характеристики, което е присъщо при стоките. Произвежданите стоки от различните дейности обикновено се характеризират с т.нар. индустриални знаци. Предлаганите от застрахователя застраховки не могат да се представят по подобен начин.

Застрахователната услуга се отнася към групата на деловите и личните услуги. Нейно основни характеристики са:

- неделимост - не съществуват физически характеристики, които да определят материален характер на застраховането;
- нематериалност- поддържа се постоянен контакт между застраховател и застрахован;
- хетерогенност- съществуват много варианти за оказване на една застрахователна услуга. Налице е променливост и непоследователност при оказването на подобна услуга ;
- краткотрайност - тази характеристика се различава коренно от краткотрайността на другите услуги. Застраховането е форма на складиране на застрахователната услуга до момента на проявление на риска;

- неравномерност във времето - свежда се до сезонността и промените в търсенето и предлагането на застрахователни услуги.

Застрахователната услуга може да се определи като застрахователен продукт, предназначен за удовлетворяване на различни нужди от застраховане. Услугата при застраховането се изразява в преразпределението на риска между множество участници в застрахователната съвкупност.

Тук трябва да отбележим, че застрахователната услуга е уникален продукт с определено предназначение, цена и качество. Осъществяването на тази услуга е свързано със специфична дейност, която се извършва от застрахователя на застрахования.

Спецификата на услугите в застраховането определя една от най-важните ѝ характеристики - нейното потребление предхожда реализацията ѝ. Освен това, заплащането за тази услуга, не означава непременно, че в замяна потребителят ще получи определено благо. Това се дължи на факта, че застрахователната услуга притежава качеството **вероятностност**, т.е. нейното проявление е алеаторно. При потребяване на застрахователната услуга застрахованият предварително плаща застрахователната премия, с което фактически купува застрахователния продукт.

Срещу заплащането на определена сума, на застрахованото лице се гарантира т. нар. застрахователна защита, която се реализира напред във времето. Това означава, че реализирането на застрахователната услуга е възможно едва след сключването на застрахователни договори. Всичко това означава, че застрахователното отношение не може да се разглежда като еднократен акт, тъй като съществува известен период от време между момента на плащане на застрахователната премия и момента на получаване на плащането от страна на застрахователя при реализиране на риска.

Застрахователната услуга се характеризира с продължителност във времетраенето. Този вид услуга се реализира за период много по-дълъг от всяка друга услуга. Това се дължи на факта, че потреблението и реализирането на застрахователната защита преминават последователно през три основни етапа:

1. сключване на застрахователен договор;
2. поддържане на застрахователния договор;
3. ликвидация на щетите.

Възникването на застрахователни отношения става след подписване на застрахователен договор, който е един вид възмезден договор и чрез него се регламентират застрахователните отношения и се гарантират интересите на страните в него. В същото време, от гледна точка на потребителското възприемане застрахователната услуга представлява един сложен продукт. Неговата сложност произтича от нематериалния ѝ характер, което обяснява трудностите при оценяването на нейното качество от клиентите. Оценката на алтернативите и изборът на най-добрия вариант изискват предоставяне на специализирана информация и компетентна разяснителна дейност под различни форми.

Сключването на застрахователния договор е един вид обещание за плащане от страна на застрахователя при възникването на застрахователните определени условия. Договорът е гаранцията на застрахователя, че ще изпълни задълженията си към застрахованите лица според клаузите на застрахователния договор.

Застрахователната услуга, като повечето услуги, притежава и някои материални характеристики. **Материалната страна** на застрахователната услуга се изразява в съвкупност от документи, които са:

- договор за преддоговорната информация;
- договор за общите и специалните условия на застрахователния договор;
- договор за реда за сключване и поддържане на застраховката;
- договор за ликвидацията на щетите.

Необходимо е да се прави разлика между понятията „предмет“ и „обект“ на застрахователния договор. *Предмет на застрахователния договор* е компенсацията на застрахования от застрахователя под формата на застрахователна сума или обезщетение. Сключването на застрахователен договор обаче не предотвратява застрахователното събитие. С него само се компенсират загубите при настъпване на застрахователния случай. Предметът на конкретната застраховка трябва да бъде точно определен и ясно разграничен от застрахованата вещь или лица. Застрахователният договор предполага съществуването на нещо, което ще бъде засегнато от събитието и по повод на което може да се сключи този договор. Това означава, че *обект на застрахователния договор* могат да бъдат имуществва или хора, дългове и отговорност, носена от застрахованото лице.

Застрахователната услуга трябва да се разглежда и като **финансова услуга**. При нея става въпрос за изплащане на парично обезщетение при проявлението на определени условия, предварително уточнени в договора за застраховане. Изборът на конкретна застраховка и подходящо застрахователно дружество представлява значителна трудност за потребителя, който трудно може да прецени от каква точно застраховка би имал нужда и кой е най-големия риск за него. В основата на сключването на застрахователен договор стои **застрахователният интерес**. Осъзнатият застрахователен интерес е налице, когато евентуалните потребители имат реална *нагласа* за застраховане и действителна *мотивация* за потребяване на застрахователна защита. Застрахователният интерес стои в основата на потребителското търсене при доброволното застраховане, поради което той е важна предпоставка за потреблението на застрахователната услуга.

Застрахователната услуга се трансформира в **застрахователен продукт**. Застрахователния продукт е продукцията, която предлага на пазара един застраховател – това са всички видове и подвидове застраховки и комбинации от застраховки. Застрахователният продукт има своите характерни особености. Той притежава „цена“, която е изразена в тарифните ставки на застрахователните дружества. Както застрахователния продукт, така и застрахователната услуга няма субстанция, вид, форма и знак за качество. Различните застрахователни продукти се характеризират с различно търсене на пазара поради своите специфики и нуждата от всеки от тях. В основата на търсенето и предлагането на застрахователни продукти на пазара стоят риска и вредата, която се причинява при неговото реализиране. Причината, поради, която клиентите на дадено застрахователно дружество, търсят неговите услуги е именно рискът от проявлението на определена вреда. Ето защо рискът може да се определи като основният фактор, влияещ върху търсенето и предлагането на застрахователния продукт.

Същност на застрахователните организации

Според теорията и утвърдената световна практика едно от главните условия за функционирането на застрахователен пазар е свободната конкуренция между работещите на него застрахователни дружества. По такъв начин предлаганите застрахователни услуги, не само в смисъл на тяхната структура, но и по отношение на различните условия за тяхното извършване, става при активното участие на самите застраховани. А един такъв подход заставя застрахователите в значителна степен да индивидуализират условията по прилаганите застраховки, да ги приспособяват към индивидуалните интереси на застрахованите, произтичащи от техните фактически интереси. При това конкуренцията внася съществени и изгодни изменения в застрахователната дейност, ако с течение на времето центърът на тежестта на работа се пренесе от стойността на застрахователната услуга към нейното качество. Така застрахователният пазар става един от малките пазари, функциониращи върху основата на конкуренцията на качеството. Единствено изграждането на национален застрахователен пазар позволява установяването на принципа на конкурентност.

Основно звено на националния застрахователен пазар е застрахователното дружество, което може да се разглежда като обособена структура, която сключва застрахователните договори и осъществява тяхното обслужване.

Застрахователното дружество от финансова гледна точка се явява като организационна форма за формиране на застрахователни фондове и резерви. Именно съсредоточаването на парични средства в ръцете на застрахователите може да се разглежда като източник на дългосрочно кредитиране в търговията и промишлеността.

Застрахователното дружество се явява и като крупен инвеститор, като редът за извършване на инвестиционната политика на дружествата в сферата на застраховането се указва от Националното законодателство. В зависимост от различните им характеристики, застрахователните дружества могат да се класифицират в различни групи:

1/ В зависимост от принадлежността те са:

- частни застрахователни дружества;
- акционерни застрахователни дружества;
- взаимозастрахователни застрахователни дружества;
- държавни застрахователни дружества;
- смесени застрахователни дружества.

2/ В зависимост от изпълняваните операции:

- специализирани застрахователни дружества (лично и имуществено застраховане) и универсални застрахователни дружества;
- презастрахователни и частни застрахователни дружества.

3/ В зависимост от зоната на обслужване, те биват:

- местни застрахователни дружества;
- международни застрахователни дружества.

Тук е мястото да кажем, че съвкупността от застрахователни дружества на пазара на една държава образува т. нар. застрахователна система, която може да бъде монопол или застрахователен пазар. Без значение от нейния характер, обаче всяка система има вертикална и хоризонтална интеграция. Хоризонталната интеграция намира израз в съсредоточаването на все по-голям обем застрахователни премии и

услуги в ръцете на все по-голям обем застрахователи. Вертикалната интеграция се характеризира с проникването на застрахователните дружества в други сфери на бизнеса.

Едно от главните условия за функционирането на националния застрахователен пазар е конкуренцията между функциониращите на него застрахователни дружества. В този смисъл трябва да се каже, че конкуренцията е водещото звено и неизменния спътник на развития и модерен застрахователен пазар. Пазарната конкуренция внася съществени и изгодни изменения в застрахователната дейност, тъй като с течение на времето центърът на тежестта при тази услуга се измества от цената към качеството.^[20]

Застрахователните дружества, работещи на застрахователния пазар, са изправени и пред проблема с инфлацията и нейното влияние върху различните видове застрахователни браншове. Инфлацията оказва отрицателно влияние на застрахователния пазар.

Основната последица от инфлацията за застрахователите е, че загубите не се компенсират с полученото обезщетение или получените суми по животозастраховките имат значително по-ниска реална стойност. Дори и в случай че, застрахователите предлагат индексирани на застрахователните суми и обезщетения съобразно процента на инфлация, застрахованите винаги ще останат с впечатление, че са "изиграни" и не са напълно обезщетени.

Това положение оказва влияние върху търсенето на застрахователната услуга. Особено силно това търсене се чувства при животозастраховането. Но това важи и за останалите застраховки. Застрахованите, които са сключили застраховки за своето имущество или за превозните моторни средства, също не са защитени от инфлацията. Това е така, защото индексът на инфлацията е неточен или се изчислява с голямо закъснение. И на второ място, плащанията при настъпил застрахователен случай невинаги се извършват веднага. Те стават с известно закъснение по обективни или субективни причини и при една "галопираща" инфлация положението още повече се отежнява.

На Националния застрахователен пазар функционират най-разнообразни застрахователни дружества. Тук се отнасят акционерните дружества, взаимозастрахователни дружества, каптиви, пенсионни фондове, застрахователни пулове, презастрахователи и други.

Акционерни застрахователни дружества

Това е най-разпространената юридическа форма в сферата на застраховането. Чрез тази форма се обединяват малки разпръснати парични средства в един достатъчно голям паричен капитал, с който се започва работа в областта на застраховането и чрез който се предоставя ефективна застрахователна услуга.

Акционерните застрахователни дружества имат висок процент на непроизводствени административни разноски. Като основни предимства на този вид застрахователни дружества могат да се посочат:

- по-висок процент на гъвкавост;
- по-ниски разноски, поради заинтересованост на акционерите;
- събирането на твърда премия;
- наличността а основен капитал като гаранция за застрахователите;

- по-добро разпределение на риска.

Разбира се тази форма на организация на застрахователните дружества има и своите недостатъци и е се изразяват основно в:

- висок процент на разноските;
- по-лоши услуги към застрахованите;
- по-високи тарифни ставки и др.

Взаимозастрахователни дружества

Това е една уникална форма на организация на дружество, с цел застраховане на риска. То представлява доброволно сдружение на физически лица, които се застраховат на основата на взаимността. За да стане едно лице член на това дружество, то трябва да се застрахова в него и да внесе встъпителна и дялова вноски.

Сред предимствата на този вид дружества са:

- малки комисионни за агентите;
- печалбата се разпределя между застрахованите;
- грижлив подбор;
- участие на предпазни мероприятия;
- по-ниски данъци и др.

Взаимозастрахователните дружества имат и своите недостатъци и те се отнасят до:

- малък брой на членовете;
- невъзможност за селекция при задължително членуване на определен обществен кръг;
- загубите се понасят от самите застраховани;
- има задължение за внасяне на допълнителни премии и др.

Каптиву

През последните години като популярна форма на застрахователно дружество се утвърждава каптивът. Понятието идва от английски език и икономическото му значение е „*влизане в състава на фирма от друг отрасъл*”.

На застрахователния пазар каптивите се явяват като конкуренти на професионалните застрахователи. В този смисъл, опасността от непрекъснато нарастване на самофинансирането принуждава професионалните застрахователи постоянно да намаляват цената на предлаганата застрахователна услуга.

Основните причини за създаването на каптивите могат да се търсят в намаляването на разноските за сигурността на компанията майка. Чрез каптивите се цели да се запази цялата или максимална част от застрахователната премия, която би трябвало да се изплати на професионалния застраховател. Така каптивът поема в зависимост от интересите на компанията майка, отговорността за всички загуби или само част от тях. Друга причина за създаването на каптив е стремежът на компанията за данъчна изгода.

Каптивите могат да се разделят на три вида, в зависимост от целите, които преследват. Това са:

- дружество, което е изцяло собственост на компанията майка-наблюдава се изцяло самофинансиране на загубите;

- комбинация между самофинансиране на загубите и застраховане- създават се само, за да покриват рисковете на компанията майка, но не се занимават със застрахователна дейност;

- дружество, което е изцяло собственост на компанията майка, но обслужващо и фирмите в даден отрасъл- самофинансирането тук е на ниво отрасъл.

Каптивите също могат да работят и като застрахователи и презастрахователи, но в повечето случаи те работят като презастрахователи и се организират от мултинационални компании.

Застрахователни пулове

Застрахователните пулове са разновидност на застрахователните концерни. Те се делят на два основни вида:

- Дружествата в пула, делят в края на годината печалбата от дейността, съобразно договаряне;

- Разпределението на печалбата е в зависимост от участието в застраховането.

Независимо от различията между двете категории пулове, те и двете носят на договорна основа „общност на интересите“. Когато обединението в пул се осъществява между застрахователи, работещи по един и същи вид застраховки е налице застрахователен пул. Застрахователният пул може да се разглежда като обединения на застрахователи, на презастраховали или на застрахователи и презастраховали. Като такова обединение, пулт си поставя за цел поемане на отговорности на катастрофични и аномални рискове, на обекти, които създават малка застрахователна съвкупност, като по този начин се създава изравняване на риска в стопанствата на повече застрахователи и др.

Теоретичен подход към изследователския проблем

Вътрешен застраховка на животните е отделен вид застраховка, която все още се класифицира от застрахователните компании, земеделски застраховки.

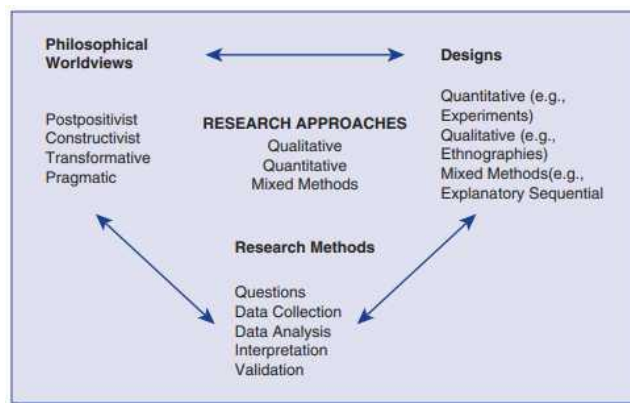
Няма достатъчно внимание върху домашно животно застраховка в литературата, предимно битови, което означава, че тази област на застраховка не е развит достатъчно в Сърбия. В научната литература, вътрешното застраховане на животните най-често се обясни концептуално, тогава има обяснения по отношение на предмета на застраховката на домашни животни и застрахователни полици. От друга страна, има само няколко статии и научни съобщения по темата за застраховка на животните.

Следователно, вътрешното застраховане на животните е първо да бъде обработена теоретично, е необходимо държавата да се отбележи, проблем, който все още да доведе до недостатъчен интерес на собствениците на домашни животни от гледна точка на осигуряване. Изследванията трябва да се провежда за решаване на проблема от различни аспекти.

Методички подход на дисертационното изследване

Изследването е проведено по метода на теоретичен анализ и емпирични предполагаемия изследователски метод. Емпиричните изследвания се реализира на три етапа:

1. Събирането на данни от респондентите чрез техника на писмената анкета;
2. Организиране и събиране на данни
3. Обработка на данни.

Графика 1: Методическа рамка на дисертационното изследване,
 Източник: Адаптиран модел на Slife, BD, Уилямс, RN: Какво стои зад
 изследването? Откриването на скрити предположения в поведенческите науки.
 Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1995

Въпросник с предварително подготвени въпроси се използва за събиране на данни. Изследването е анонимно и резултатите са представени в таблици и графики.

Също така, се използват статистически данни за селскостопанските животни, застраховани в Република Сърбия, взети от сайта на Бюрото по Статистика и на интернет страницата на Националната банка на Сърбия.

Глава втора. Анализ на земеделски застраховки в Република Сърбия

Земеделието в Република Сърбия е сектор на икономиката, който е от жизненоважно значение за цялостното социално-икономическо развитие на страната. Позицията на аграрния сектор в Република Сърбия е специфична, тъй като, наред с икономическото значение, има специална социална и екологична значимост, както и селското стопанство допринася за националното богатство със значителен дял в брутния вътрешен продукт (оценява на 9,6% за 2010 г.) и в общото равнище на заетост (около 20%).

Данните за Република Сърбия варира, в зависимост от това дали данните от преброяването от 2002 г. е бил използван като основа за броя на земеделските стопанства, когато общият брой на земеделските стопанства в размер на 778 891 или на данните за броя на земеделските стопанства, регистрирани 2011 в регистъра на земеделските стопанства, или 452,606 стопанства, ако реалният брой на земеделските стопанства е всъщност по-висока. В случай, че се използва данните от 2002 г., в размер на премията за ферма е 15,19 евро, като само 1,67% от стопанствата е било осигурено. В случая на 2011 данни, размерът на премията за стопанство е 26,14 евро, като само 2,88% от земеделските стопанства е било осигурено. Горната сравнителни данни изрично се посочва, че селскостопанското застраховане е важно в развитите страни,

Развитието на застрахователния сектор в Република Сърбия последва от икономическото развитие. Въпреки, че е съществувал в периода преди Втората световна война, застраховка е била придобива значимост, от 1990 г. насам, в резултат на приемането на Закона за основите на живот и общозастрахователни система, която дава възможност за създаването и функционирането на застрахователните компании базирани на пазарни принципи.

Повратна точка в развитието на застрахователния пазар в Република Сърбия беше приемането на Закона за застраховането през 2004 г. и възлагане на надзорни правомощия на Националната банка на Република Сърбия. Промени в регулирането и надзора на застрахователния бизнес, въведени, за да се застрахователния пазар, както е видно от спада на броя на застрахователните компании до 38, през юни 2004 г., а в края на 2006 г. Този закон, както и либерализацията и пазарния потенциал допринесе за навлизането на чужди инвеститори. Днес, повечето застрахователни компании в Република Сърбия, както и в страните от бивша Югославия са мнозинство собственост на чужди банки.

Застрахователен пазар в сектор - земеделие в Република Сърбия по традиция предлага продуктите на компенсаторен характер, които намират приложение във формата на култури и плодове застраховка и застраховка на животните. Доминиращата тип застраховка структурата на застрахователните премии селскостопански култури и плодове е застраховка. Характеристиките на застраховката на земеделски култури и плодове, както и осигуряване на животните са почти еднакви във всички застрахователни компании в Република Сърбия. Също така, доверието в осигурителната институция е силно възстановен, както е посочено от непрекъснатото нарастване на застрахователните премии селскостопански.

От последно време, застрахователни компании имат оферти и застраховка срещу риск от суша за отделните култури, както и култури застраховка от прекомерна валежи. Независимо от факта, че тези видове земеделски застраховки са все още нови и тяхното развитие се очаква в предстоящия период, може да се заключи, че офертата на застрахователни компании в земеделски застраховки непрекъснато подобряване на сръбския пазар.

През наблюдавания през десетгодишния период на развитие на земеделски застраховки от 2004 г. до 2014 г., застрахователната премия за култури и плодове показва тенденция на непрекъснат растеж, до 2008 г., когато е имало значителен спад до 2009 г., което се дължи на влиянието на световната икономическа криза, която започна през последното тримесечие на 2008 г. през 2010 г. е имало леко, но положителен растеж. Също така, на края на наблюдавания период се характеризира с продължаване на растежа на премии. Цялата наблюдавания период в областта на култури и плодове застраховка завърши със значително по-висока премия в сравнение с 2004 г. Тенденции в движението на общо застрахователни премии земеделски напълно съвпада с тенденциите в развитието на застрахователните премии за култури и плодове, вид застраховка, чийто дял е доминиращ в структурата на премиите за земеделски застраховки.

Очевидно е, че селскостопанското застраховане, което е, колективни култури и плодове застраховка и застраховка на животните, е почти незначителна част от общата премия на застрахователни компании в Република Сърбия. Делът на земеделски застраховки в общата премия на застрахователни компании в Република Сърбия в началото на наблюдавания период е 3,70% и 2,95% в края, а най-ниското ниво на участие е достигнат през 2010 г., когато участието е само 1.48%. Такива показатели предполагат извода, че има малко търсене на застраховка, особено ако тези данни се анализират в комбинация с броя на застрахователните данни. Тези данни също трябва да бъдат взети под внимание в контекста на увреждане, или увреждане на земеделски застраховки в общият размер на щетите от застрахователни компании. Поради това,

данните, значително се различава по отношение на премия данни. А именно, делът на застрахователни икове селскостопански в общите вземания на застрахователни фирми в Република Сърбия в началото на наблюдавания период е в размер на 7.57% и 4.66% в края, въпреки че е под 5% през целия период само пет години. Така, че е ясно, че по време на разглеждания период, участието на земеделски застраховки в общите вземания застрахователни е несъразмерно висока. Посочените по-горе точки до заключение относно незадоволително търсенето на застраховка, но и неизбежно следствие на недостатъчно интерес на застрахователните компании да се развиват застрахователни услуги за този сегмент от бизнеса си поради намалената рентабилност. делът на застрахователни икове селскостопански в общите вземания на застрахователни фирми в Република Сърбия в началото на наблюдавания период е в размер на 7.57% и 4.66% в края, въпреки че е под 5% през целия период само за пет години, Така, че е ясно, че по време на разглеждания период, участието на земеделски застраховки в общите вземания застрахователни е несъразмерно висока. Посочените по-горе точки до заключение относно незадоволително търсенето на застраховка, но и неизбежно следствие на недостатъчно интерес на застрахователните компании да се развиват застрахователни услуги за този сегмент от бизнеса си поради намалената рентабилност. делът на застрахователни икове селскостопански в общите вземания на застрахователни фирми в Република Сърбия в началото на наблюдавания период е в размер на 7.57% и 4.66% в края, въпреки че е под 5% през целия период само за пет години. Така, че е ясно, че по време на разглеждания период, участието на земеделски застраховки в общите вземания застрахователни е несъразмерно висока. Посочените по-горе точки до заключение относно незадоволително търсенето на застраховка, но и неизбежно следствие на недостатъчно интерес на застрахователните компании да се развиват застрахователни услуги за този сегмент от бизнеса си поради намалената рентабилност. очевидно е, че по време на разглеждания период, участието на земеделски застраховки в общите вземания застрахователни е несъразмерно висока. Посочените по-горе точки до заключение относно незадоволително търсенето на застраховка, но и неизбежно следствие на недостатъчно интерес на застрахователните компании да се развиват застрахователни услуги за този сегмент от бизнеса си поради намалената рентабилност. очевидно е, че по време на разглеждания период, участието на земеделски застраховки в общите вземания застрахователни е несъразмерно висока. Посочените по-горе точки до заключение относно незадоволително търсенето на застраховка, но и неизбежно следствие на недостатъчно интерес на застрахователните компании да се развиват застрахователни услуги за този сегмент от бизнеса си поради намалената рентабилност.

И накрая, съотношението на повреда или технически резултати, като един от най-важните показатели за рентабилност в застрахователни изтъква факта, че средно, земеделски застраховки е неизгодно за застрахователните компании от Република Сърбия. Съотношението на увреждане представлява съотношението на съответната щета и приложимата премия ИЙЛ. ефективно премия SIR е премията реализирани през текущата година, се увеличава със сумата на общия размер на непогасените ИЙЛ обезщетения, изчислени в края на предходната година и са намалели с размер на пренос-премийния на ИЙЛ в края на текущата година.

Съотношението на увреждане в областта на застраховането на култури и плодове в този период, с изключение на 2010 г. и 2013 г., показва, че застрахователните

фирми в Република Сърбия са имали положителни резултати по отношение на този вид застраховка, т.е. те се изхвърлят с някои излишъци премии във връзка с щетата.

Таблица 1: Селскостопански застраховки в Република Сърбия в периода 2004-2014 *.

			2004	2005	2006
Премија	Осигурање усева и плодова	Износ премии	578.262	611.733	611.691
		Годишњи раст	1	5,79%	-0,01%
		Број осигурања	10,396	9.418	9.351
	Осигурање животиња	Износ премии	259.748	328.554	409.737
		Годишњи раст	1	26,49%	24,71%
		Број осигурања	2.299	2.396	2.278
	Учешће осигурања усева у осигурању пољопривреде		69,00%	65,06%	59,89%
	Укупна премија осигурања		22.636.133	34.689.787	38.328.614
	Учешће осигурања пољопривреде у укупној премији		3,70%	2,71%	2,66%
Премија	Осигурање усева и плодова	Износ премии	411.888	349.786	542.323
		Годишњи раст	1	-15,08%	55,04%
		Број осигурања	2.198	2.449	2.429
	Осигурање животиња	Износ премии	253.970	285.655	376.068
		Годишњи раст	1	12,48%	31,65%
		Број осигурања	6.387	6.886	8.691
	Учешће осигурања усева у осигурању пољопривреде		61,86%	55,05%	59,05%
	Укупна премија осигурања		8.794.061	11.724.710	15.423.471
	Учешће осигурања пољопривреде у укупној премији		7,57%	5,42%	5,95%
Рацио штета	Рацио штета у осигурању усева и плодова		71,23%	57,18%	88,66%
	Рацио штета у осигурању животиња		97,78%	86,94%	91,78%
	Рацио штета у осигурању пољопривреде		79,46%	67,58%	89,91%

По същество съотношението на увреждане е степента, до която премии обхванати щетите, направени по време на определен (наблюдавано) период. Желателно е, че този показател е толкова ниска, колкото е възможно, и ако по-голяма от 100%, че на практика означава, че застрахователната компания трябва да плащат повече за компенсирани на щетите, отколкото е обвинен за застрахователните премии.

Таблица 2: Селскостопански застраховки в Република Сърбия в периода 2004-2014 *

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
751.461	1.105.208	746.736	796.873	968.926	1.126.363	1.503.919	1.603.900
22,85%	147,07%	67,57%	6,71%	21,59%	116,25%	133,52%	106,65%
10,305	15,186	10,165	11,172	11,548	14,871	18,658	19,768
516.619	511.247	377.500	283.180	269.200	438.397	405.255	440.739
26,09%	98,96%	73,84%	-24,99%	-4,94%	162,85%	92,44%	108,76%
2.582	2.250	1.807	1.212	1.487	5.259	4.167	5.466
59,26%	66,42%	68,37%	73,78%	78,26%	71,98%	78,77%	78,44%
44.780.018	53.534.646	52.186.631	56.520.932	57.313.998	61.463.708	64.041.509	
2,83%	2,10%	3,10%	1,48%	2,16%	2,55%	2,98%	2,95%
702.677	569.745	536.290	917.801	673.401	416.273	1.506.422	1.062.003
29,57%	81,08%	94,13%	71,14%	-26,63%	61,82%	361,88%	70,50%
3.575	2.358	3.228	4.904	3.032	2.519	6.019	6.278
470.998	451.801	336.123	260.117	167.143	302.231	294.275	228.993
25,24%	95,92%	74,40%	-22,61%	-35,74%	180,82%	97,37%	77,82%
10,573	9.407	6.022	4.352	2.640	5.539	5.261	4.044
59,87%	61,47%	55,77%	77,92%	80,11%	57,94%	83,66%	81,26%
17.675.831	22.436.002	20.936.826	23.180.309	23.847.088	25.104.523	26.436.226	27.707.552
6,64%	3,89%	4,88%	5,08%	3,52%	2,86%	6,81%	4,66%
93,51%	71,82%	51,55%	115,18%	69,50%	36,96%	100,17%	66,21%
91,17%	89,04%	88,37%	91,86%	62,09%	68,94%	72,61%	51,96%
92,56%	77,60%	63,20%	109,06%	67,89%	45,92%	94,32%	63,14%

* Забележка: Финансови данни са в RSD 000.

Източник: Марович, Б., Нјегомир, В., Викиќи, Т.: Селскостопански застраховки в условия на Solvency II и климатични промени, 28-ма среща на застрахователите и презастрахователите на Сараево, Сараево, 2017, стр.105.

Като се има предвид факта, че в допълнение към понесените щети, застрахователни компании също имат разходите на бизнеса, които са особено висока в областта на земеделски застраховки, както и факта, че средната стойност на щетите кредити в Европа варира от 60% до 70 % от застрахователната премия, ясно е, че лоша повреда сметка е реализиран през 4 години и през останалата част от периода е на нивото на средния за Европа. Най-добрият резултат е постигнат през 2012 година.

Ситуацията е значително по-лошо в застрахователния живот, въпреки че по време на целия период на съотношението на щети посочено положителни резултати за

дейността на застрахователните дружества в Република Сърбия. Най-общо казано, съотношението на застрахователни искове в селскостопанския застраховката на застрахователни фирми в Република Сърбия също беше неадекватен, особено през 2010 година.

Може да се обобщи, че с цел да се насърчи земеделски застраховки в Сърбия, една нова платформа е необходимо, които да помогнат мотивирани земеделските производители, но преди всичко да се разбере истинското значение на земеделски застраховки и ползите от него. Необходимо е да се създаде дългосрочни решения, които да включват следното: (Prostran, 2016, № 6, стр 55)

- Стабилна портфейл (заедно с диверсификация на риска),
- Подходяща система за субсидия (на приемливо ниво за всички страни),
- А развитието на превантивни средства (като мерки за намаляване на риска),
- Продукти, адаптирани към нуждите на осигуреното лице (с необходимите нива на покритие), и
- Програмите, които ще повишат осведомеността за рисковете в земеделието и развитие на достъпността на този вид застраховка.

Решение, което се счита за продуктивно е модел, при условието за получаване на държавни субсидии в селското стопанство ще бъде въвеждането на предварително договаряне на съответното застрахователно покритие.

Многократната ефект може да се постигне по този начин, тъй като, от една страна, на доходите на земеделските производители ще бъде предвидима, а, от друга страна, държавата ще защити средствата, вложени под формата на субсидии в селското стопанство, а също и осигуряване държавния бюджет от допълнителни непредвидени разходи.

Тя също така ще има положителен ефект върху целия застрахователен пазар в Сърбия, както и развитието на превантивни мерки и повишаване на осведомеността относно рисковете от аграрното производство и мерките за тяхното преодоляване. (Заркович, 2016, стр. 90).

Ето защо, съвместни инвестиции са необходими, както и ангажиране на държавни и застрахователните компании, с цел постигане на определени видими промени и да се премести от ситуацията в положителна посока.

Застрахователните компании трябва да предложат цялостен продукт (по-голямо покритие на риска), където застрахователните условия и тарифите на разположение на всички земеделски производители, независимо от размера на стопанството, ще бъдат ясно дефинирани. Освен това, държавата би, от друга страна, с помощта на субсидии, както и с партньорството на публично-частно при приемането на нормативни актове.

В бъдеще, за създаването на качествено сътрудничество между застрахователната индустрия и на публичния сектор за подобряване на настоящата ситуация в Република Сърбия ще бъде от решаващо значение за използване на възможностите за развитие, които безспорно съществуват в тази изключително важна област. (www.minpolj.gov.rs На 15 март, 2018 г.)

Въпреки ангажимента на държавата и нейните стимули, търсене и интерес от страна на фермерите все още е на много ниско ниво.

SWOT анализ на животновъдството на Република Сърбия

Таблица 3: SWOT анализ на отрасъла

Предимства	Недостатъци	Възможности	Рискове
Наличие на суровини от местно производство	Качество и количество на храната за животни	Намаляване на производствените разходи чрез въвеждане на диета, типични за района на отглеждане, както и в съответствие с целите на развъждането и разнообразието от животински видове	Времето е необходимо за процеса на обучение и промяна в информираността на земеделските стопани
Качество и количество на храната за животни	Сравнително нисък замърсяването на околната среда	Свързване на системата - участникът в хранителната верига	Предимно стари населението в селските райони
Сравнително нисък замърсяването на околната среда	Опазване на традиционните знания и технологии	Използвайте наличните фондове на ЕС, за да се определи точно и позицията продукти с произход от Сърбия	Не адекватна правна защита на сектора, както и правна защита и национални стандарти за традиционни продукти
Опазване на традиционните знания и технологии	Потенциал за развитието на всички видове туризъм, свързани със селските райони	Използване на наличните средства на ЕС, тъй като това е истинският потенциал на Сърбия	
Потенциал за развитието на всички видове туризъм, свързани със селските райони	Голям брой научни и образователни институции (трансфер на знания, нови технологии)	Мерките на аграрната политика ще стимулират защитата на потребителите и адаптиране към регламентите на ЕС	
Голям брой научни и образователни институции (трансфер на знания, нови технологии)	Развитие на конкурентоспособността на местните продукти на външните пазари	Подобряване на качеството и	
Развитие на конкурентоспособността на местните продукти на външните пазари	Сърбия е лидер в региона по броя на кравите, производство и излишък на износа на мляко и млечни продукти		
Сърбия е лидер в региона по броя на кравите, производство и излишък на износа на мляко и млечни продукти	Остаряла технология за		

	<p>отглеждане на животни</p> <p>Недостатъчна връзка между регламентите относно хуманното отношение към животните и отглеждането</p> <p>Предимно стари населението в селските райони</p> <p>Недостатъчно ниво на информираност на земеделските производители, на средни и средни стопанства по отношение на производството</p> <p>Сравнително ниска производителност в животновъдния сектор</p> <p>Неблагоприятната икономическа структура и специалност за отглеждане на добитък</p> <p>Не конкурентоспособността на малки производствени единици</p> <p>Липсата на оборотни средства / не модел на финансиране на животни, нито за</p>	<p>безопасността на суровините</p> <p>Стратегическо регулиране на пазара за закупуване на суровини за производството на животни, както и повишаване на отговорността на първичните производители</p> <p>Преструктурирането на сектора с цел подобряване на конкурентоспособността и</p> <p>Регионална признаване на традиционни продукти</p> <p>Възможно увеличение на приходите чрез намаляване на производствените разходи</p> <p>Премии и субсидии, както на качеството</p>	
--	---	--	--

	<p>износ на продукция</p> <p>Недостатъчно ефективна система за контрол на качеството, суровини и качеството на готовата продукция</p>		
--	---	--	--

Източник: Търговско-промишлена палата на Република Сърбия (2017), 2017 Бюлетин на Асоциацията на селскостопанските животни и животновъдство, Белград, стр. 5.

Благоприятното географско положение на Република Сърбия се допълва от факта, че тя се намира в рамките на една група от европейски страни с голяма площ обработваема земя, макар и с по-нисък процент на използването ѝ. Спецификата на Република Сърбия е отразено и в богатството на малките земеделски стопанства, и по този начин това е свързано с преобладаващо селско население работи в селското стопанство.

Наблюдаван като цяло, богатия растителен свят е позволило развитието на животинския свят. Активите на вода са особено ценни поради разнообразния свят на екосистемите, както и речен риболов е силно представени. Говедата, овце и кози се отглеждат най-вече в района на Централна и Южна Сърбия, а прасета и животни се отглеждат предимно в района на Войводина. Пчеларски показва признаци на растеж както по отношение на броя на домакинствата, които участват в това производство и броя на кошерите, те притежават.

Важна особеност на сръбски животновъдство е преобладаващото "самозадоволяване" на земеделските стопанства. Разнообразието на земята в Сърбия е от полза по пътя на разнообразието от традиционни продукти от животински произход,

които предоставят възможност за устойчиво развитие на качеството въз основа на тяхното популяризиране и защита на местните ресурси.

Опасностите, на които са изложени селскостопанските животни

Рисквете, които могат да застрашат селскостопански животни могат да бъдат разделени на две групи:

1. заболявания, и
2. злополуки.

Последиците от опасностите, на които са изложени животните са:

- смърт,
- наранявания,
- принудителна клане,
- унищожаване на животни,
- големи разходи за здравеопазване за лечение на болната животни.

застраховка Ферма за животни включва следните рискове:

- от смърт,
- от принудително клане поради болест или аварии,
- Разходите за здравеопазване за третиране и
- други договорени рискове съгласно застрахователните условия.

Заболяванията, които са изложени на селскостопански животни

Животни са изложени на различни инфекциозни и други болести, обхванати от застраховката, но има и някои изключения, които застраховката не покрива, като например:

- заразни болести, които застрашават цялата страна, и които трябва да бъдат потискани в съответствие със Закона за защита на здравето на животните, като например: шап, туберкулоза, свине, коне и кокошка по свинете;
- заболявания, произтичащи от overbreeding животни;
- заболявания, причинени от неадекватни, нередовни и с лошо качество хранителни продукти, които не са в съответствие с нормативните изисквания за производство и търговия с фуражи, както и в случай, че това е резултат от грешка на застрахователя;
- последици от забавянето или неправилна обработка на здравето, или
- последици, произтичащи от неспазването на инструкциите на ветеринарен лекар;
- заболяване, което е съществувало преди сключването на застрахователния договор, в случай, че признаци на заболяването не са видими.

Глава Трета. Анализ на пазара на застрахователни услуги в сектор животновъдство

Застрахователният пазар на селскостопански животни на територията на Република Сърбия

Условията за развитие на животновъдството в Република Сърбия са изключително благоприятни, но въпреки това, тази земеделска клон е в голяма криза. През последните двадесет години, броят на говедата в страната ни е паднала от три на четири процента годишно, в които производството период месо е намаляло от 650 000 до около 440000 тона, а потреблението на месо също е намалена. Причината за това развитие е преди всичко нерешения въпрос за финансиране на селското стопанство, намален износ на пазара, липсата на подходяща стратегия за развитие на добитъка и увеличаване на вноса. (Gulan, 2016, стр. 122)

Възможностите за развитие на застраховка на животните на територията на Република Сърбия са много по-високо от сегашното ниво на своето развитие. Развитието на застраховка на животните на територията на Република Сърбия е на много ниско ниво в момента, независимо от подкрепата на държавата и въвеждането на субсидии за застрахователни премии. Това се посочва още, че субсидиите не са достатъчни за постигане на по-голямо разширение на застраховка на животните на сръбския пазар. (Манийни, 2012, стр. 32)

Застраховката е на първо място е необходимо за развитието на селското стопанство като цяло, но и за развитието на селските райони на страната, но най-вече за да се гарантира безопасността на храните. Това е особено важно в домашни условия, най-вече поради факта, че селските райони съставляват поне 85% от общата площ на Сърбия, че процентът на селското стопанство в брутния вътрешен продукт е голям, както и по отношение на износа и Общият процент на заетост.

Обективно погледнато, необходимостта от застраховане на животни съществува и е много маркиран, като се има предвид факта, че растителна и животинска продукция в Република Сърбия е изложена на множество рискове, които се увеличават от година на година, особено когато става въпрос за изменението на климата.

Субективното необходимостта от земеделски застраховки в домашни условия не е развит достатъчно, поради ниски доходи, което е, икономическа изостаналост на земеделските стопанства, както и ниското ниво на осведоменост за важността на застраховка. Изоставането на земеделски застраховки на микро ниво определя своята изостаналост на макро ниво, в резултат на недостатъчното развитие на селското стопанство, за икономическа дейност с национално значение. (Koćović и др., 2016 г., стр. 123)

Потенциалът за застраховка на животните, което е, отглеждането на животни на територията на Република Сърбия е представена в таблицата по-долу.

Таблица 4: Броят на глави добитък в Република Сърбия по видове (от 000)

Видове домашни животни	2014	2015	2016	2017
Говеда	920	916	893	899

Прасета	3236	3224	3021	2911
овца	1748	1789	1665	1704
Кози	219	203	200	183
Коне	16	15	15	17
Домашни птици	17167	17450	16242	16338
Пчелни кошери	677	792	792	849

Източник: Статистическа служба на Република Сърбия: Статистически годишник на Република Сърбия 2018 г., Белград, 2018 г., стр. 215.

Имаме следната информация, въз основа на статистически данни: през последните пет години, броят на говедата в Република Сърбия е бил значително намален. За сравнение, в периода от 2008 до 2013 г., броят на глави едър рогат добитък е намалял с 14 на сто, крави с 22 на сто, млечни крави с 21 на сто, а броят на свинете е намалял с 13%.

Таблица 5: Производствената стойност на производство цена на текущата година в Република Сърбия от видовете в RSD милиона

Видове домашни животни	2014	2015	2016	2017
Говеда	32114	31703	30353	31040
Прасета	65765	57098	54272	66199
Овце и кози	10108	8971	5998	8416
Коне	151	77	367	383
Домашни птици	14995	13 162	13291	14440

източник: Статистическа служба на Република Сърбия: Статистически годишник на Република Сърбия 2018 г., Белград, 2018 г., стр. 206.

Наблюдава се увеличение на броя на овце с 0,7% по време на наблюдавания период, както и увеличение от 36% на броя на животните. С поглед към тези данни, стигаме до извода, че застраховка добитък потенциал в Република Сърбия намалява през последните години, особено като се има предвид, когато застраховката на говеда и свине.

Таблица 6: застрахования риск от селскостопанското производство на застрахователния пазар в Република Сърбия

Завод за производство на рискове		животновъдната продукция рискове	
Общи условия	Специални условия	Общи условия	Специални условия
градушка	пролетни слани	смърт поради заболяване	загуба на развъждане способности на юници и крави
пожар	наводнение	смърт вследствие на злополука	загуба на теле или конче при доставка

гръмотевични удари	бури	принудителна клане	загуба на развъдните способности на мъжки говеда
	суша		застраховка на животни, предназначени за клане
	прекомерно утаяване		застраховка на животни в складове
	загуба на доход		застраховка на изложбени животни
	зимния студ		застраховка на животни в карантина
	производство в оранжерии		животно застраховка срещу кастрация и ovariectomy
	загуба на качеството на семената		застраховка срещу производството на мляко спад
	застраховка след прибиране на реколтата		застраховка срещу смърт и принуден клане в доставката
	загуба на количество и качество		застраховка на merinized овце
	застраховка на добива		
	застраховка на млади насаждения		

Източник: Статистическа служба на Република Сърбия: Статистически годишник на Република Сърбия 2018 г., Белград, 2015.

Четирите най-големи застрахователни компании в Република Сърбия, които заедно обхващат целия пазар на земеделски застраховки в Република Сърбия, предвиждат основни и специални условия за култури и плодове застраховка, както и застраховка на животните.

Що се отнася до специалните условия по застраховката на земеделски култури и торове, че си струва да погледнете застраховката на семена царевица от загуба на качеството на семената, поради падне слана, застраховката на десертно грозде от загуба на количество и качество, застраховката на овощни дървета и млади насаждения, както и в добива и масло от рапица от зимния студ. (Маркович 2007 г., стр. 36)

Въз основа на този анализ на земеделски застраховки на нашия пазар, можем да заключим, че най-значителните рискове от растителна и животинска продукция са обхванати от земеделски застраховки, предлагани от застрахователните компании, опериращи на територията на Република Сърбия.

Въпреки това, от вида на покритието, което липсва, е застраховката срещу суша и загуба на доход вследствие на суша, която се предлага само от една застрахователна компания на територията на Република Сърбия. (Кошовиќ и др., 2016 г., стр. 123)

Застрахователни премии за животни

Следващата таблица показва сравнителен преглед на тенденциите в застрахователните премии за производство на машини, съоръжения и застраховка на животните в Република Сърбия в периода 2006-2015 година. Въз основа на анализа на предоставените данни, може да се заключи, че премиите за застраховката на завод за производство на наблюдавания период записва значителен растеж. (Радович, 2016, стр. 83)

Таблица 7: Селскостопански застрахователни премии в Република Сърбия

година	Растениевъдството застрахователни премии (в RSD 000)	застрахователни премии за животни (в RSD 000)
2006	611691	409737
2007	751.461	516.619
2008	1105208	511247
2009	746736	377500
2010	793873	283180
2011	968926	269200
2012	1126363	438397
2013	1503919	405255
2014	1603900	440739
2015	1627794	522067

Източник: Националната банка на Република Сърбия, на разположение на <https://www.nbs.rs> (4ти декември, 2018).

Поради това е ясно, че премията за застраховката на завод за производство през 2006 г. е 611 700 000 динара, а през 2015 г. той възлиза на 1,672.8 милиона динара. Все пак, въпреки този ръст, той се счита за недостатъчна, това е, земеделски производители, независимо от ниската цена на застраховка, застраховат своята продукция недостатъчно. (RSI, 2015, стр. 77)

Като се има предвид данните, представени в предишната таблица, може да се заключи, че премиите за застраховане на животните имаше големи колебания в наблюдавания период и че стойността му леко нарасна само с 27% през 2015 г., в сравнение с първата година се наблюдава от 2006 г. (Радович, 2016, стр. 83)

Заклучение

В Република Сърбия, застраховката на селското стопанство е недостатъчно развита услуга. Перспективата за развитието на услугата изисква много по-активна роля на държавата, отколкото е било досега.

Основната цел на застраховката на селскостопанските животни е икономическата защита на собствениците на тези животни, които ги отглеждат, като

същевременно се гарантира, че са изпълнени всички условия за отглеждането на животните и използването на техните продукти.

Въпреки, че селскостопанските животни са осигурени с определени рискове, това не освобождава застрахования от задължението да прилага добри грижи, както е предвидено в Закона за задълженията.

Благодарение на наличието на много рискове и видове животни, застраховката на животните се проявява в различни форми: основна застраховка, голям брой допълнителни и специални застрахователни полици, пробни застраховки за някои видове животни, които са били осигурени за първи път, или за опасностите, за които застрахованият е покрит за първи път.

Застраховката на животните принадлежи към групата на краткосрочните застраховки, която трае една година или по-малко и обикновено е свързана с един производствен цикъл. Предмет на застраховката е животното в неговата цялост. Покритието на застраховката обхваща само животните от определени възрастови групи, които са здрави, в добро състояние и се отглеждат при приемливи условия.

Значението на земеделските застраховки е отразено и в предоставянето на икономическа защита на земеделските производители срещу различни неблагоприятни ефекти, произтичащи от рисковете, свързани с осигуряване. Следователно, осигуряването на селското стопанство е важен фактор за опазването и подобряването на животновъдната продукция.

Цялата дейност на животновъдното стопанство се взема под внимание при формиране на животновъдните застраховки, т.е. всички съпътстващи отрасли или дейности.

Едно от най-добрите решения, които биха могли да ускорят пазара е модел, в който държавата да субсидира разходите по управление на риска в животновъдния сектор т.е. да се покриват застрахователните разходи на животновъдите.

Това решение би имало множество вторични ефекти, като по-добро управление на доходите на животновъдните производители, по-добро управление на производствения риск, а от друга страна, държавата ще защити инвестициите в сектора чрез под даваните субсидии в сектора.

Следователно, заключението е, че само взаимно свързани и синхронизирани действия на държавния сектор и на застрахователния сектор може да постигне видими положително развития на този вид пазар.

Следвайки примера на развитите световни пазари, държавата чрез подходящи схеми за субсидиране, или модели на публично-частно партньорство да приеме подходящи правни и регулаторни разпоредби в тази област.

В бъдеще, за създаването на качествено сътрудничество между застрахователната индустрия и на публичния сектор за подобряване на настоящата ситуация в Република Сърбия ще бъде от решаващо значение за експлоатацията на възможности за развитие, която със сигурност съществуват в тази част на пазара.

Ролята на държавата също може да се окаже ключава при въвеждането на частично задължително застраховане в селското стопанство, както и за осигуряване на средства от държавния бюджет за по-високи субсидии в размер равен на застрахователните премии. В същото време, застрахователните дружества трябва да играят ключова роля в застрахователния пазар на чрез развитието на предлагането,

както и в информиране и образование на животновъдните стопанства относно значението на икономическата защита на тяхния бизнес.

Предложеният модел на частично задължително земеделско застраховане се базира на публично-частно партньорство, и неговото изпълнение ще даде възможност за развитието на селскостопанската застраховка, но също така и осигуряване на необходимото финансиране за текущата икономическа дейност.

Възможности за застраховане развитие в Република Сърбия са много по-високо от сегашното ниво на своето развитие. Развитието на застраховка на животните на територията на Република Сърбия в момента е на много ниско ниво, независимо от подкрепата на държавата и въвеждането на субсидии за застрахователната премия.

Застраховката не е просто необходима за развитието на селското стопанство като цяло, но и за развитието на селските райони на страната, но най-вече за да се гарантира безопасността на храните. Това е особено важно условие, главно поради факта, че селските райони съставляват поне 85% от общата площ на страната ни, че процентът на селското стопанство в брутния вътрешен продукт е голям, както и неговото стойността на износа и вноса и общата заетост на населението.

Обективно погледнато, необходимостта от застраховане на селскостопанските животни съществува и е много ясно изразен проблем, като се има предвид факта, че растителната и животинската продукция в Република Сърбия е изложена на множество рискове, които се увеличават от година на година, особено когато става въпрос за изменението на климата.

Субективната необходимостта от земеделски застраховки показва, че пазара не е развит достатъчно, поради ниската покупателна способност, както и поради икономическата изостаналост на животновъдните стопанства, както и поради ниското ниво на осведоменост сред стопаните за важността на застраховката в управлението на риска. Изоставането на пазара на земеделски застраховки на микро ниво определя своята изостаналост на макро равнище, като по този начин причинява изостаналост на селското стопанство, за икономическа дейност с национално значение.

Чрез анализа на четирите най-големи застрахователни компании в Република Сърбия, които заедно обхващат целия пазар на земеделски застраховки в Република Сърбия, е видно, че освен основната застраховка има и специални условия за отделни земеделски култури и породи животни.

Що се отнася до специалните условия в застраховането на култури и торове, си струва да се направи преглед на застраховката на семена царевица срещу загуба на качеството на семената, поради есента замръзване, застраховката на десертно грозде срещу загуба на количество и качество, застраховката на овощни дървета и лозя - млади насаждения, както и добивите, както и масло от рапица от зимни условия.

Въз основа на този анализ на земеделски застраховки на сръбския пазар, можем да стигнем до извода, че най-значителните рискове от растителна и животинска продукция са обхванати от условията на земеделски застраховки от застрахователни компании, опериращи на територията на Република Сърбия.

Това, което тези застрахователни дружества не предлагат е застраховка срещу суша и загуба на доход вследствие на суша, която се предлага само от една застрахователна компания на територията на Република Сърбия.

Въз основа на определения, научно обоснована методика на докторска дисертация, с помощта на прилаганите методи за изследване и анализ на събраните данни, следните научни тези са доказани:

Основна Хипотеза **Потвърдено** (Н-1): Застрахователните компании в Република Сърбия трябва, чрез различни застрахователни полици, да мотивират фермерите да застраховат своите селскостопански животни и да се застраховат от възможни вреди.

Чрез компенсирание на вредите от страна на застрахователната компания, се компенсират земеделските стопани за увреждане на финансовите помощи, с което се **потвърждава следващата хипотеза (Н-2)**: застраховката на селскостопански животни осигурява финансова защита срещу различни рискове, характерни за животновъдството.

Повратна точка в развитието на застрахователния пазар в Република Сърбия беше приемането на Закона за застраховането през 2004 г. и възлагане на надзорни правомощия на Националната банка на Република Сърбия. Промени в регулирането и надзора на застрахователните дейности, въведени с цел на застрахователния пазар в Република Сърбия. Всичко това подсказва, че **хипотезата (Н-3) е била потвърдена**: Необходимо е да се хармонизират националните разпоредби за защита на селскостопанските животни с нормативната уредба на ЕС.

Пазара на селскостопанските застраховки на Република Сърбия също трябва да се преведе в условията на пазарна икономика. Модерно, пазарно-ориентирано селско стопанство не може дори да си развива без добре организирана и развита застрахователна дейност. Перспективата за развитие на земеделските застраховки зависи от про-активната роля на държавата, отколкото е случаят досега. Това е от голямо значение за застраховането на селскостопанските животни, за да помогнат на страната да се регистрирате земеделските стопанства за плащане на застрахователни премии за животни, или възстановявайки на застраховката като услуга. Въз основа на изложеното по-горе, можем да заключим, че **конкретна хипотеза (Н-4) е била потвърдена**: Държавата трябва да осигури помощ, когато става въпрос за застраховка на селскостопански животните чрез различни субсидии и данъчни облекчения за земеделските производители.

Застраховката на селскостопанските животните срещу опасностите, на които те са изложени представлява финансова дейност, която се отразява във факта, че застрахователната компания събира застрахователни премии от физически лица или фирми, за да се изплати обезщетение в случай на възникване на риска прозира една предвидено от застраховката договор. Целта на застраховка е да се прилагат принципите на взаимност и солидарност, тъй като всички тези, които са изложени на същите рискове се присъединяват, т.е. стойността на щетите се поемат от голям брой застрахователи. Въз основа на изложеното по-горе, можем да заключим, че следващата **хипотеза (Н-5) е потвърдено**: Земеделските производители трябва да вземат предвид, че те могат да се възползват в голяма степен от застраховката на животните и намаляване на вредите, причинени от всяка форма на загуба.

Влизането на чужди застрахователни компании на сръбския пазар е довело до неговата либерализация, като по този начин се е повишило качеството на обслужване. Застрахователните компании са в постоянна конкуренция на пазара, за да могат да постигнат по-добра пазарна позиция. По-висока конкуренция на пазара води до по-добро качество на офертите, както и по-добри начини за достигане до потребителите и

и тяхното задържане. Всичко това се отразява и на качеството на услугите и доставките на земеделски застраховки, така че можем да кажем, че следващата **хипотеза е потвърдена (H-6)**: С влизането на чуждестранни застрахователи, нивото на качество на застрахователни услуги се повишава и се създават условия за по-нататъшна либерализация на пазара.

Въз основа на всички показатели, можем да заключим, че застрахователна дейност на територията на Република Сърбия изостава спрямо страните членки на ЕС. Това води до необходимостта от извършване на дейности, които ще подобрят сегашното положение на земеделските застраховки в Република Сърбия както и до подобряване на предстването на селското стопанство като цяло, за да се достигне ниво на развитие и значимост в рамките на разумен период от време, както е при страните, които наскоро се присъединиха към ЕС.

С цел подобряване на застрахователната услуга в селското стопанство е необходимо да се направи преглед на концептуални виждания, които съществуват в Европа и света, както и да се разгледат възможностите за прилагане на някои застрахователни модели в Република Сърбия. В нашия случай е необходимо да се използва комплексен подход, който ще даде възможност за бърз растеж на застрахователния сектор в селското стопанство, което значително ще допринесе за по-добро управление на риска в селското стопанство.

Всичко това доказва, че промените в застрахователния сектор са неизбежни и затова смятаме, **че хипотеза (H-7) е потвърдена в хода на** изследването: Промени в застрахователния сектор могат да имат положително въздействие върху по-нататъшното развитие на застрахователния пазар в Република Сърбия и допринасят за неговото ускорен преход към изискванията на Европейския съюз.

III. Справка за приносните моменти в дисертационния труд

В дисертационния труд могат да се открият следните приносни моменти с научен и приложен характер:

1. Изяснена е същността на застрахователния процес в селското стопанство;
2. Разработена е методика за анализ и оценка на влиянието на факторите, определящи търсенето на застрахователни услуги в сектора;
3. Анализирани се факторите, определящи търсенето на застрахователни услуги в сектора;
4. Предложен е модел за подобряване на застрахователната услуга в животновъдния сектор.

VI. Публикации

1. **Piljan, T., Lukić, M.**, (2019), Novi kanali pružanja usluga osiguranja, Treća Nacionalna naučno - stručna konferencija sa međunarodnim učešćem „TRENDOVI U POSLOVANJU 2019“, Kruševac.
2. **Piljan, T., Lukić, M., Piljan I.**, (2019), Neophodnost uvođenja reformi PIO, ISJ INTERNATIONAL REVIEW, ISSN 2217-9739, br. 1-2, str. 82-98, Beograd.
3. **Lukić, M., Gajić, T.**, (2019), Elektronsko bankarstvo, Vojno delo, ISSN 0042-8426; broj. 4, str. 329-324, Beograd.
4. **Lukić, M.**, (2019), Uloga budžeta u finansiranju lokalne samouprave, Vojno delo, ISSN 0042-8426; broj. 3, str. 265-277, Beograd.

5. **Lukić, M., Piljan, T.**, (2019), Electronic business and insurance, VIII MEĐUNARODNA KONFERENCIJA „Zapošljavanje, obrazovanje i preduzetništvo“, ISBN 978-1-993029-3-1, book 1, str. 149-157, Beograd.
6. **Lukić, M.**, (2019), “ Compulsory pensions insurance and private pensions insurance in Serbia”, VIII MEĐUNARODNA KONFERENCIJA „Zapošljavanje, obrazovanje i preduzetništvo“, ISBN 978-1-993029-3-1, book 1, str. 130-141, Beograd.

Summary

Animal insurance in recent years has increasingly becoming a topic in regards to agricultural holdings and farms. Despite a careful and diligent breeding of domestic animals, farmers face a large number of unsolicited events. Animals are prone to injuries, illnesses, and often death. In 2014, the Republic of Serbia was struggling with floods (May 2014) and a large number of animals were killed by water torrents. This is a big loss for farmers, and it causes high costs.

Such circumstances cannot be prevented, but domestic animals can be insured and therefore farmers can be recompensed for their losses. The subject matter of insurance can be all domestic animals, cattle, sheep, goats, pigs, equinae, and more often, house pets, or dogs and cats. That is, only healthy animals, able-bodied animals with a particular purpose and which are in good physical shape, animals that live in normal conditions and eat healthy food can be insured.

Livestock insurance belongs to agricultural insurance. Insurance companies that deal with non-life insurance carry out this type of insurance. In the Republic of Serbia, livestock insurance is underdeveloped. In general, a very small number of agricultural holdings decide to conclude livestock insurance contracts.

Cattle production is exposed to different dangers compared to plant production. An insurance contract is concluded on the basis of an oral or written offer, when the contractors sign the insurance policy. Animal insurance contracts are signed for a shorter period of up to one year or for a period longer than one year and are long-term animal insurance contracts. It often happens that contracts are signed for a shorter period of time, and then they are extended from year to year.

An insurance contract provides adequate coverage for the time that the insured animals are located at the place specified in the policy as the insurance area, or in their facilities, their habitat and feeding place. Animals are also insured during their stay at the agricultural holdings, at regular cattle fairs, as well as during relocation and transportation, but no more than 20 km from the place specified in the policy as the insurance area.

Agriculture in the Republic of Serbia is a sector of economy that is vital for the overall social and economic development of the country. The position of the agrarian sector in the Republic of Serbia is specific because, in addition to its great economic importance, it has a special social and ecological significance, and agriculture contributes to the national wealth with a significant participation in the creation of the GDP. There are no restrictions when insurance of agriculture is concerned, that is, not only crops and fruits are insured, but also livestock, domestic animals, and not often the subject matter of insurance can be greenhouses, forestry and aquaculture farming. In EU countries, agricultural insurance (insurance of crops, fruits and animals) is regulated by the law, while in Serbia, producers still can make a decision whether to take the risk or insure agricultural goods and livestock. Animal insurance involves a large number of risks and becomes risk insurance. It can occur in several different forms: basic insurance, a large number of supplementary and special insurance coverage, sample insurance for certain types of animals that are being insured for the first time, or for the dangers for which the insured is covered for the first time. It belongs to the group of short-term insurance or insurance coverage for up to one year, and even shorter. The subject matter of insurance

is the animal itself, not only parts of the animal's body or products that can be obtained from it.

Content of PhD thesis. The introductory part generally expounds on the insurance of domestic animals, as well as giving some basic concepts and definition of this type of insurance. Also presented is the work methodology with the subject matter, the issue of research, the goals and tasks of the paper, the methods and techniques used during the research, the hypotheses, the basic variables of the research and the justification of the research.

The first part deals with agricultural insurance in general, the definition of insurance in agriculture, the types of insurance, the risks, as well as the state of agricultural insurance in the Republic of Serbia.

The second part of the paper deals with the insurance of domestic animals, along with all issues related to insurance, the subject matter of insurance, insurance policies, the duration of policies, the risks and problems of animal insurance, supplementary insurance and preventive measures.

The third part deals with the situation in the insurance of domestic animals in the Republic of Serbia and in the world. The current state of affairs, the regulations, as well as the role of the state in the promotion of animal insurance are analyzed. Domestic animals in the countries of the region are also examined in this part of the paper. The following countries are mentioned: Croatia, Bosnia and Herzegovina and Montenegro. Finally, the research is given to animal welfare surveys and problems with animal insurance in Serbia. The results of the survey are presented in tables and charts for better visibility, as well as the opinions on the obtained results.

The last part covers the conclusions reached during the research, that is, the confirmation of the presented hypotheses.